

Hoogstamgilde en snoeimeesters

Hoogstamfruitbomen in Limburg

Om de achteruitgang van het Limburgse cultuurlandschap door het verdwijnen van de hoogstamboomgaarden te kenteren zijn er vanaf de jaren '90 tienduizenden hoogstamfruitbomen in Limburg geplant door verschillende organisaties en door particulieren. Deze fruitbomen zijn met verschillende motieven geplant. Meestal een combinatie van landschappelijke, ecologische, esthetische en cultuurhistorische motieven. Maar zeker ook uit oogpunt van fruitopbrengst en zo verfraaien hoogstamfruitbomen het landschap en zorgen ze voor een Limburgs tintje. Het aantal bomen laat zich lastig schatten, maar het zullen er zeker meer dan 100.000 zijn.

Hoogstamfruitbomen staan van oudsher in het landschap, omdat we het fruit ervan willen oogsten. De verschillende fruitrassen zijn ook vanuit het gebruik ontstaan. Van oudsher werden fruitbomen gekoesterd, verzorgd en gesnoeid. Dat onderhoud bepaalt de verschijningsvorm van de boom zoals wij die nu kennen. Het gaat om een vaardigheid, een ambacht dat nadrukkelijk afwijkt van het snoeiwerk aan andere soorten bomen. Het achterwege blijven van onderhoud betekent voor de meeste fruitbomen dat de vitaliteit achteruit gaat en takken uitbreken. Uiteindelijk zal de boom langzaam verdwijnen.

Soorten hoogstam

Uitgangspunt bij het onderhoud van fruitbomen is dat de eigenaar of de gebruiker van het fruit het onderhoud zelf doet of regelt.

1. Veel van de oorspronkelijke huis en productieboomgaarden bij agrariërs zijn inmiddels verdwenen of ze worden nog net gedoogd. In het agrarische cultuurlandschap is een nieuwe vorm boomgaarden verschenen. Deze boomgaarden worden met subsidie aangelegd en onderhouden.
2. Eigenaren die boomgaarden in het landschap willen behouden en het daarom in eigendom nemen en onderhouden of aanleggen. Ze genieten van het fruit, het buiten bezig zijn of het maakt deel uit van hun leefstijl. Ze snoeien vaak (niet altijd) zelf en zijn betrokken bij hun bomen. Deze boomgaarden liggen vaak bij de woning van de eigenaar.
3. Bij gemeenten zijn op verschillende plekken pluk-, dorps- of struinboomgaarden aangelegd. Vaak zijn de boomgaarden geplant met de intentie om deze met vrijwilligers te snoeien. Ook zijn hoogstammen aangeplant in voedselbossen en bij Herenboeren.
4. Tenslotte zijn er de boomgaarden bij TBO's. Deze dienen meer een landschappelijk en ecologisch belang dan dat hun fruitproductie van belang is. Het snoeiwerk wordt met professionals gedaan en is gericht op het behoud van de bomen.

Al deze bomen zijn voor het landschap van belang. Voor Landschapsbeheer zijn vooral de bomen die gesnoeid (kunnen) worden door vrijwilligers van belang.

Hoogstamgilde Limburg

Willen we de hoogstam in Limburg behouden, moeten we het onderhoud niet los van andere thema's zien. Anders vervalt de noodzaak tot snoeien en het snoeiambacht. Omwille van de leesbaarheid noemen we de groep betrokken bij de hoogstamfruitcultuur in dit pamflet het Hoogstamgilde. Mensen die de snoeikunst meester zijn en deze over willen dragen noemen we hier nu snoeimeesters.

Hoogstambrigades bestaan al meer als tien jaar en verenigen op lokaal niveau eigenaren en vrijwilligers die samen snoeien tijdens georganiseerde werkdagen. Daarbij wordt tijdens de werkdagen veel kennis, vaardigheid en ambacht schap uitgewisseld.

Omdat de bomen als fruitproducent geplant zijn, is het belangrijk het fruit als product te waarderen en te kennen. Een samenwerking met het Pomologisch Genootschap Limburg (PGL) en (hobbymatige) fruitverwerkers of verkopers, bakkers, sapmakers en opleiders ligt voor de hand.

Dan zijn er hoveniers (beroepsonderwijs), vrijwilligers of gebruikers die snoeien. Kenners van fruitziekten en bemesting (fruittelers) kunnen advies geven en signaleren. Niet onbelangrijk is de verkrijgbaarheid van goed plantmateriaal (boomkwekers en tuincentra). Vaak zullen de fruitbomen via ontwerpers op de erven ingetekend worden en ook zij kunnen baat hebben bij deelname aan het netwerk.

Hoogstamfruitboomgaarden hebben cultuurhistorische waarde. Er zijn producten, gezegden en namen die hiermee samen hangen. Sommige heemkundeverenigingen zijn goed thuis in hoogstam. Dorpsraden zien boomgaarden vaak als mooie omzoming van hun dorp.

Als al deze doelgroepen, en wellicht nog meer, werken als een groep die kennis deelt, elkaar inspireert en met een grote mate van onafhankelijkheid opereert is dat een goede stap voor het in stand houden van het snoeiambacht.

Steunpunt Landschapsbeheer

Doel van Landschapsbeheer is om via de snoeimeesters zo veel mogelijk mensen bij het onderhoud van fruitbomen te betrekken. Het Gilde zorgt er daarbij voor dat de cultuur rond hoogstamfruitbomen relevant blijft.

Het hoogstamgilde houdt zich met verschillende aspecten van hoogstamfruit bezig en is autonoom. Gildeleden die ook snoeimeester worden, zijn met een vrijwilligersovereenkomst verbonden met Landschapsbeheer. Dit is nodig vanwege verantwoordelijkheid, aansprakelijkheid en biedt ook duidelijkheid voor alle deelnemers.

Landschapsbeheer faciliteert snoeiers in kennisverwerving (uitwisseling, cursus, begeleiding, certificering). Snoeimeesters kunnen vervolgens gebruik maken van faciliteiten als gereedschap, onkostenvergoeding, kennis en verzekering. Hiervoor worden vrijwilligersovereenkomsten opgemaakt die snoeimeesters vrijwaren van aansprakelijkheid. Verder zal Landschapsbeheer in samenwerking met anderen, zoals PGL, activiteiten voor snoeimeesters organiseren of toegankelijk maken met specifieke thema's (plantenziekten, enten, bemesting,...). Hierin wordt ook samenwerking met het agrarisch onderwijs gezocht.

In de toekomst zou het Gilde kunnen bedenken dat ze de hoogstam in het Limburgse landschap naar buiten wil uitventen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het thema Bloesemtochten vorm te geven. Deze taak zou door recreatie- of educatie-organisaties uitgewerkt kunnen worden.

Voor een goede sfeer en hoge snoeiproductie is het noodzakelijk dat er eenduidigheid is over goede snoei. Snoei kan vanuit verschillende uitgangspunten ingegeven zijn. Landschapsbeheer organiseert dat verschillende deskundigen formuleren waaraan goede snoei voldoet. Daarvoor wordt in een eenduidige methode beschreven hoe het snoeien benaderd moet worden. De beoordeling van het snoeiwerk is dus eigenlijk meer de beoordeling van het gebruik van de methode.

De snoeimeesters worden jaarlijks uitgenodigd voor een of meer bijzondere bijeenkomsten of excursies. Dit niet alleen omwille van de kennis, maar ook voor de samenhang binnen deze groep. Tijdens deze excursie of op een aparte jaaravond presenteert Landschapsbeheer de resultaten van dat jaar.

De snoeimeesters

- a) Organiseren snoeiwerkdagen
- b) Organiseren cursussen en instructies
- c) Geven particulieren (thuis) advies
- d) Snoeien in opdracht bomen

a) Snoeiwerkdagen

Snoeimeesters kunnen snoeiwerkdagen voor organisaties of groepen organiseren. De snoeimeester werkt volgens het Plan van Aanpak 2017. Door het aanleveren van ingevulde voorbereiding / evaluatie deelt de snoeimeester zijn verantwoordelijkheid met Landschapsbeheer. Door de historie in documenten kan de snoeimeester zijn kundigheid aantonen.

Werkdagen voor groepen worden altijd door minstens twee snoeimeesters begeleid (max 12 deelnemers). Landschapsbeheer zorgt dat een passende hoeveelheid gereedschap in een aanhanger beschikbaar is. Voor het begeleiden van activiteiten anders dan de eigen groep is een onkostenvergoeding beschikbaar.

b) Cursussen en instructies

Snoeimeesters kunnen cursussen of instructies verzorgen en mogen daarvoor gebruik maken van presentaties die het Steunpunt maakt. Ook kunnen ze door het Steunpunt gevraagd worden bij cursussen mee te helpen. Door op termijn veel losse thema-instructies te organiseren hopen we ook de particuliere snoeiers die nu vaak vervallen in een eigen methode te bereiken. Tijdens bijeenkomsten wordt volgens het Plan van Aanpak 2017 gewerkt.

c) Advies voor particulieren

Met het geven van advies aan particulieren denken we een effectieve activiteit en goede service aan te bieden. Ze kan niet alleen de eigenaar motiveren om te snoeien maar motiveert ook de snoeimeester omdat relatief snel het onderhoud van grote aantallen bomen geregeld kan worden. Het geven van advies aan particulieren door vrijwilligers werd nog niet eerder georganiseerd. Het ligt voor de hand dat in dit geval de particulier zorgt voor de onkostenvergoeding van de vrijwilliger. Verder uit te werken hoe we dit regelen.

d) Snoeien in opdracht

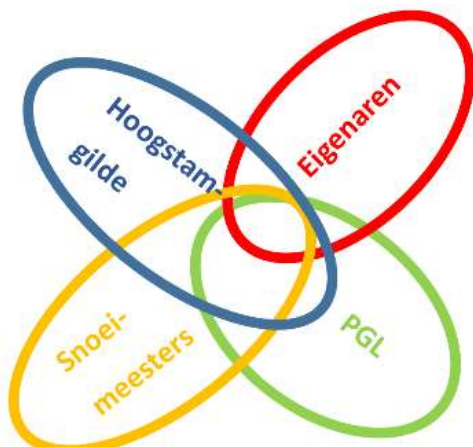
Omdat het doel van het netwerk het goed snoeien van bomen is, willen we ook bedrijven en ZZP-ers hier een rol in geven. Deze kunnen onderdeel uitmaken van het netwerk maar hierin willen we verder geen rol spelen.

Registreren

Om de effectiviteit voor subsidienten en deelnemers inzichtelijk te maken houden we bij hoe veel bomen met hoe veel mensen gesnoeid zijn.

Structuur

Het Hoogstamgilde is het grote geheel dat alle interessegebieden rond hoogstam omsluit. Daarin is vooral het Pomologisch Genootschap Limburg een belangrijke partij. De groep

Snoeimeesters houdt zich bezig met groepen of mensen die het onderhoud (aanleg) van boomgaarden uitvoeren. Bij vaste groepen komen snoeimeesters bij voorkeur uit de groep zelf (aansprakelijkheid en onkosten). Aan incidenteel snoeiende groepen kunnen snoeimeesters toegevoegd worden. Landschapsbeheer wil stimuleren dat al deze mensen rond het thema fruit bij elkaar komen en neemt daar waar het gaat om het onderhoudsdeel een actieve rol op zich. Onderlinge kennisuitwisseling over ziekten en plagen of bemesting zijn voorbeelden.

Activiteiten die het netwerk wel ondersteunen maar niet gericht zijn op het onderhoud worden wel toegejuicht (en waar mogelijk ondersteund) maar hierin zal Landschapsbeheer geen trekker zijn. (Buitenlandse) Excursies zijn hiervan een voorbeeld. Landschapsbeheer richt zich op de eigenaren van hoogstamboomgaarden.

Landschapsbeheer gaat in samenwerking met genoemde partijen activiteiten programmeren en dit in een programma verwerken. Al werkende zullen er ideeën ontstaan en mogelijk andere partijen willen aansluiten. Op enig moment zal met PGL bekeken moeten worden hoe de waarden van het Gilde gewaarborgd blijven.

Beweging

Met deze actie wil Landschapsbeheer een beweging in gang zetten. Inwoners gebruiken, waarderen en oogsten fruit, en verzorgen daarvoor natuurlijk de fruitbomen. Zo wordt hoogstam omarmd en duurzaam voor het Limburgse landschap behouden. Belangrijk is hierin de samenhang met alle actoren te zien.

Landschapsbeheer nodigt andere partijen uit om hun rol in het Gilde op te pakken en treedt zo mogelijk naar de achtergrond. Daar waar het om het netwerk van de Snoeimeesters gaat zal Landschapsbeheer nadrukkelijk vanuit een verantwoordelijke rol handelen.

Contact: landschapsbeheer@limburgs-landschap.nl

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

